

"Unheimlich" Bertokova razstava na Dunaju

Goran Bertok je gotovo najbolj kotroverzni slovenski umetniški fotograf, ki mu niti v svetovnem merilu ni mogoče najti primerljivega opusa

BORIS JAUŠOVEC

Včasih o umetnosti govorimo, da njena genialnost meji že na norost. Včasih pa je njena norost že genialna. **Goran Bertok** je gotovo najbolj kotroverzni slovenski umetniški fotograf, pa vendar mu strokovni krogi priznavajo, da mu niti v svetovnem merilu ni mogoče najti primerljivega opusa. Da v tem izumetničenem, komercialnem in estetiziranem svetu še ni postal razvpit, je nemara krivo neugodje, ki ga sproža pogled na njegove naturalistične, eksplicitne fotografije. Zanima ga namreč, kot sam pravi, "telo in nasilje", torej telo, ki trpi - in tudi uživa, na primer v seriji *Omen*. Zato so na njegovih slikah ne le telesa, ki trpijo zavoljo neobičajnih seksualnih praks in fetišev, ampak tudi telesa zapornikov, podobe bivših internirancev v koncentracijska taborišča, da bi se ta njegov interes v zadnjem desetletju iztekel v fotografije trupel, in to ne več prepoznavnih, temveč razpadajočih v mrtvašnici in gorečih v krematoriju. Nekaj, kar je v popolnem nasprotju z današnjim prevladujočim družbenim okusom, ki je "bombardiran z mladimi, zdravimi, gladkimi, bleščočimi in povsem popredmetenimi telesi", kot sta v razstavnem listu k Bertokovi pregledni razstavi na Dunaju Telo in meso zapisala **Miha Colner** in **Jasna Jernejšek**.

Najprej nekaj drugega

Obiskali smo to s Freudov besedo "Unheimlich", Bertokovo razstavo na Dunaju, v galeriji Photon, ki sicer prihaja iz Ljubljane, v Brotfabrik na Absberggasse. Te dni je tam bil voden ogled z avtorjem in vodjem galerije **Dejanom Slugo**. Ampak povejmo najprej nekaj drugega. Goran Bertok se je s fotografijo začel ukvarjati že pred več kot četrt stoletja. Njegove prve črno-bele akt fotografije smo objavljali v Večeru na strani Punk je mrtev in že tedaj so vzbujale mešane občutke, že tedaj tudi zgražanje. Gole ženske, tudi moški, vrvi, noži, kavliji, pa vendar svojevrstna, celo erotična poetika, svetlobna leta stran od glamur fotografije (značilne morda za pornografijo). Na prvo žogo se je dežurnim kritikom zdelo ravno obratno: da gre pri Bertokovih fotografijah za provokacijo zavoljo provokacije. Na lokalnem radiu so zavoljo ene od tedaj objavljenih Bertokovih slik pripravili celo eno-urno pogovorno oddajo o domnevni pornografiji v Večeru. Ne v Vročem Kajju. In seveda so ljudje pljuvali. Tistikrat sem mu hotel polaskati in sem mu dejal, da je pravzaprav slovenski Robert Mapplethorpe. Pa me je zabil: "Vendar je bistvena razlika! Mapplethorpe je mrtev, jaz sem pa prekleto

Razstava *Body and Flesh / Telo in meso* bo na Dunaju odprta še do 31. oktobra. (Boris Jaušovec)

živ!" Bil je mrtev samo nekaj mesecev. Goran Bertok je kasneje postal "slaven" zavoljo neke druge "provokacije", ko sta s kolegom zažgal Strunjanski križ in se je ogenj menda videl do Benetk. Dušebrižniška Slovenija ga je anatemižirala. V Trstu je bila razstava njenih slik s tega blasfemičnega performansa, pri čemer na križu ni nastala nobena škoda, saj sta ga umetnika predhodno zaščitila, zelo uspešna.

Ateistični svetniki in mučeniki

Vrnimo se k vodenemu ogledu. Goran Bertok je v začetku povedal, kako težko je našel modele za fotografije teles, ki se izpostavljajo resničnemu nasilju v sadomazohističnih praksah: "Več let sem iskal človeka, ki bi to zares počel." Ali so njegove fotografije inscenirane, ga je vprašal Sluga. Bertok: "Moja fotografija ni nikoli dokumentarna, dokumentaristična, vedno gre za inscenacijo, režijo. Pri teh ciklusih - SM - sem upošteval zakonitosti odnosov med domino in tako imenovanim sužnjem." Pa vendar na njegovih fotografijah ne vidimo obeh oseb skupaj, "ker me odnos ne zanima, zanima me telo. Telo obdelujem kot kipar, ki gnete glino." Zanimal je, da bi bile njegove slike provokacija oziroma samo provokacija. Kaj takega bi bilo pozerstvo in to bi bilo v resnici težko konsistentno početi več kot 25 let. "Dela vsebujejo provokacijo, a vsebujejo še tudi vse drugo," se izmaže Bertok in doda, da ga v Sloveniji kljub temu mnogi zaradi obnašanja na umetniški sceni zmerjajo z "idiotom, kretnom in psihopatom". A so mu bili za te posnetke inspiracija krščanski svetniki in mučeniki, tako globoko vtisnjeni v našo kulturo. Čeprav Bertok prizna, da je sicer neverujoč in da po njegovem po smrti ni ničesar več. In znova preseneti: "Tega človeka, ta moj model bi papežu lahko predlagal za beatifikacijo. Kajti on se zares odkupuje in žrtvuje za naše grehe!" Dejan Sluga je ob tej domisljici priznal, da kolegi ume-

Telo, mučeno telo, je glina, ki jo gnete fotograf Goran Bertok

tnostni zgodovinarji doslej tega niso zaznali, "bi pa s to mislijo marsikaj postalo veliko bolj jasno". Ena od okoli dvajsetih obiskovalk, ki celo nekaj ve o likovni umetnosti, mi je po koncu vodenega ogleda dejala tole: "Goranovih slik v resnici ne morem gledati. Ampak slika iz serije *Rdeče*, slika mrtvega dojenčka v formaldehidu, ne morem si kaj, je najlepša, najnežnejša upodobitev Jezuščka, kar sem jih doslej videla."

Slikaj raje žive

Za vstop v mrtvašnico, pripoveduje Bertok, se je pogajal in nanj čakal petnajst let. Neki znani slovenski patolog, ki je bil sicer tudi slikar, mu je dobronamerno dejal, naj vendar raje izbere druge motive, saj je življenje vendar lepo. "To mi pove človek, ki sicer secira mrtve," Bertok ubesedi paradoksa, ki ga ustvarjajo arbitrarne družbene norme in predsodki, med njimi je gotovo tabu smrti. Bertok je pri fotografiranju trupel, serija *Post mortem*, razložil: "Pazim, da moja fotografija ni kič, da to ni zgolj provokacija, da gre za dobro kompozicijo, da je fotografija estetska. Nekoč so vse možne predpise kršili recimo zdravniki, ki so kupovali trupla za raziskovanje." Dejan Sluga je paradoksa družbenih konvencij povzel z druge, zelo aktualne strani: "Danes so v družbi problematični begunci.

Goran Bertok in Dejan Sluga na vodenem ogledu skozi razstavo (Boris Jaušovec)

The Guardian ali ta gardedama

Za razstavo fotografij Gorana Bertoka na Dunaju, ki so jo odprli pod naslovom *Body and Flesh* v začetku septembra, na ogled pa bo v tamkajšnji galeriji Photon do konca oktobra, je izvedel tudi liberalni britanski dnevnik *The Guardian*. Njegov novinar je z avtorjem opravil intervju, vendar nikoli ni bil objavljen. Je to cenzura v *Guardianu*, je kdo ugasnil svobodomiselnih svetilnik svetovnega novinarstva v 21. stoletju? Je *Guardian* pravzaprav samo palimpsest za *Gardedamo*, stražarja javne morale? In zakaj neki je časnik storil še vse kaj hujšega, recimo objavil fotografijo notoričnega *Damiena Hirsta*, ki se bebavo reži zraven odrezane glave.

Vendar begunci nagovarjajo našo humanost, našo solidarnost. Družba pa po večini skuša odgovoriti s strahom, s predsodki, pri čemer vprašanje zakonitosti postane njen alibi."

Goran Bertok je dodal, da bi pri zbirki lobanj, na katero bi zrl, ne razpoznali nekih individualnih potez: "Bile bi si vse nekako podobne. Moje lobanje v krematoriju pa dobijo individualne, karakterne lastnosti," skoči k slikam iz serije *Obiskovalci* in pokaže: "V krematoriju se nekaj zgodi. Ta se smeji, ta kriči, ta je hudobna, tista nežna ... Iskal sem ta osebni izraz, da so ta okostja oživila. Dejansko so te fotografije portreti." Nadaljeval je: "Vsi

vemo, da bomo umrli. Ampak obstaja razlika med tem, da nekaj več, in tem, da nekaj vidiš, občutiš. Truplo je otipljiv dokaz smrtnosti, pokaže ti, da ne boš ušel. Verjamem, da po tistem ni ničesar več, program se bo dokončno izključil. Svoje telo po smrti prepuščam znanosti, čeprav mi kljub prepričanju v tisti popolni nič ni vseeno, da ga bodo razrezali, razkosali. Prav tako imam eno željo. Če ga bodo fotografirali, naj ga fotografira dober fotograf. Nič nimam proti, če bi te fotografije nekoč, upam, da ne prej kot čez trideset ali petdeset let, razstavili skupaj z mojimi in rekli: tu so Bertokove slike, ta tule pa je Bertok sam. To bo hecno in lepo."